

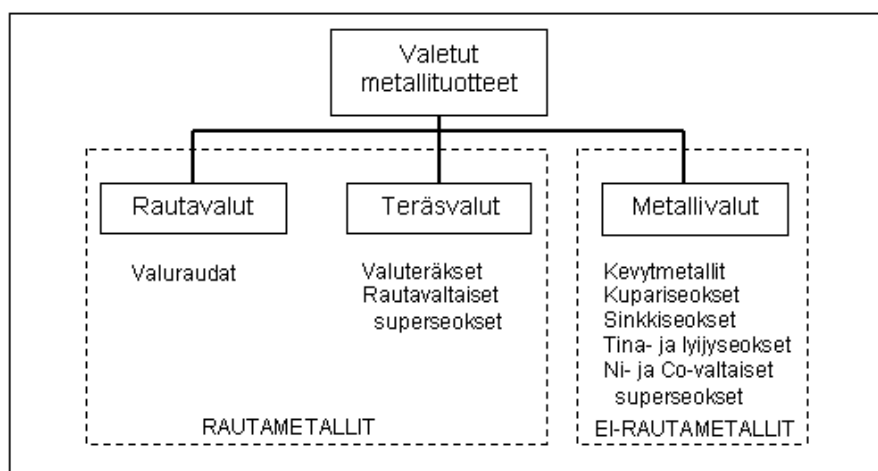
Johdanto

Seija Meskanen, Teknillinen korkeakoulu

Periaatteessa kaikki metallit ja metalliseokset ovat valettavissa. Kaupallisesta ja koneenrakennusteollisuuden näkökulmasta merkittävien valumetallien joukko on kuitenkin rajoitetumpi. Materiaalinsa perusteella valetut metallituotteet voidaan luokitella rauta-, teräs- ja metallivaluihin. Niiden valamiseen käytetyt valettavat metallit tai metalliseokset voidaan vastaavasti jaotella rauta- ja ei-rautametalleihin. Valettavien rautametallien pääryhmät muodostavat valuraudat, valuteräkset sekä (rautavaltaiset) superseokset. Ei-rautametalleista tärkeimmät ovat kevytmetallit.

Kevytmetalleiksi kutsutaan metallisia materiaaleja, joiden tiheys on alle 5 kg/dm³. Tärkeimmät valettavat kevytmetallit ovat alumiini, magnesium ja titaani sekä niiden seokset. Kevytmetallien käyttö on lisääntynyt huomattavasti mm. kulkuneuvoteollisuudessa niillä saavutettavan hyvän lujuus/paino suhteen ja korroosionkestävyyden ansiosta. Toisaalta on myös pystytty kehittämään yhä korkeampia vaatimuksia täyttäviä kevytmetalliseoksia. Komposiittirakenteet tuovat myös uusia mahdollisuuksia kevytmetallien käytölle. Suomessa kevytmetallituotanto ja -käyttökin on keskittynyt lähinnä alumiiniin ja sen seoksiin.

Muut ei-rautametalliset seokset ovat kupariseokset, sinkkiseokset sekä tina- ja lyijyseokset.

Valuraudat ja valuteräkset ovat molemmat perusolemukseltaan rauta-hiiliseoksia. Erona näiden kahden ryhmän välillä on hiilipitoisuus ja siitä aiheutuvat mikrorakenteen sekä ominaisuuksien erityispiirteet.

Taulukko 1. Eri valumetallien ominaisuuksia huoneenlämpötilassa

Valumetalli	Murto- lujuus Rm (N/mm ²)	Myötö- raja Re (N/mm ²)	Murto- venymä A (%)	Kimmo- moduli E (10 ³ xN/mm ²)
Suomugrafiittivalurauta	100-400		alle 1	80-145
Pallografiittivalurauta	370-800	250-460	20-3	165-180
ADI-rauta	800-1400	500-1100	8-1	
Adusoitu valurauta	350-700	220-520	20-3	170-190
Teräs (seostamaton tai niukasti seostettu)	420-1000	200-880	30-10	210
Messinki	200-350	60-210	30-10	80-110
Pronssi (ei AIP)	150-350	80-220	30-3	70-110
Alumiinipronssi	450-700	200-320	35-12	70-110
Punametalli	200-300	80-130	30-15	80-100
Sinkkiseokset: painevalu	250-350	200-250	6-2	85-100
Alumiiniseokset:				
– hiekkavalu	140-320	70-290	10-1	50-80
– painevalu	170-320	80-290	12-1	50-80
– kokillivalu	160-300	120-240	4-1	50-80
Magnesiumseokset:				
– hiekkavalu	140-330	80-190	15-2	40-45
– kokillivalu	160-300	90-190	16-2	40-45
– painevalu	190-250	120-170	2-1	40-45

Taulukko 2. Eri valumetallien ominaisuuksia huoneenlämpötilassa

Valumetalli	Kovuus (HB)	Väsymislujuus (N/mm ²)	Tiheys (Kg/dm ³)
Suomugrafiittivalurauta	100-250	95-120	7,0-7,4
Pallografiittivalurauta	140-300	140-270	7,2-7,4
ADI-rauta	260-480		
Adusoituu valurauta	120-150	115-170	7,3-7,4
Teräs (seostamaton tai niukasti seostettu)	115-300	210-450	7,85
Messinki	50-85		8,4
Pronssi (ei AIP)	50-100		8,7-8,95
Alumiinipronssi	110-195		8,7-8,95
Punametalli	60-80		8,8
Sinkkiseokset: painevalu	70-100	60-100	6,7
Alumiiniseokset:			
– hiekkavalu	55-110	50-110	2,65-2,8
– painevalu	50-115	60-110	2,65-2,8
– kokillivalu	60-110		2,65-2,8
Magnesiumseokset:			
– hiekkavalu	50-90	70-100	1,8
– kokillivalu	50-90	80-100	1,8
– painevalu	55-70		1,8